

คุณลักษณะบัณฑิต : ปรัชญาอุดมศึกษาไทย 5 กลุ่ม¹

ไพฑูรย์ สินดารัตน์²

การกำหนดคุณลักษณะหรือความคาดหวังที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามความคิดและความเชื่อของนักคิดแต่ละคน แต่ละสถาบัน ความเชื่อบางอย่างมีลักษณะซ้ำซ้อนผสมผสานหลายแนวคิดด้วยกัน แต่เมื่อได้ประมวลแนวคิดของนักคิดและนักการอุดมศึกษาของไทยเข้าด้วยกันแล้ว สามารถสรุปคุณลักษณะของบัณฑิตออกได้เป็นกลุ่มใหญ่ด้วยกัน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มอุดมคตินิยม กลุ่มปัญญานิยม กลุ่มชุมชนนิยม กลุ่มปฏิบัตินิยมและกลุ่มเทคโนโลยีนิยม แต่ละกลุ่มมีหลักคิดเฉพาะของกลุ่ม แต่ในแต่ละกลุ่มก็มีคุณลักษณะบางอย่างซ้ำซ้อนกันอยู่บ้าง นักคิดหรือผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละกลุ่มเองก็มีความคิดบางส่วนบางประเด็นที่ซ้ำซ้อนกัน ในงานนี้จะได้เสนอภาพรวมของผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละลักษณะ

1. กลุ่มอุดมคตินิยม

คุณลักษณะบัณฑิตในกลุ่มอุดมคตินิยมเน้นคุณลักษณะของบัณฑิตที่เป็นอุดมคติของมนุษย์คือ คุณธรรมจริยธรรม เป็นฐานหลักที่สำคัญ รวมถึงองค์ประกอบในเรื่องอุดมคติและความเชื่อต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ความคิดในการพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณธรรมจริยธรรมโดยมีพื้นฐานทางศาสนาเป็นตัวรองรับนี้ เกิดจากการมองเห็นปัญหาของการศึกษาไทยเฉพาะปัญหาการอุดมศึกษาของไทยที่เน้นเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาอย่างของประเทศทางตะวันตกเป็นสำคัญ จึงมุ่งเน้นให้บัณฑิตหรือการอุดมศึกษาเป็นไปเพื่อ “จะผลิตคนให้สำเร็จวิชาชีพด้านนั้นๆ มาใช้ คือ เราจะผลิตคนมาเป็นกำลังคนสำหรับสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม” (พระธรรมปิฎก, 2542 : 11) ไม่ได้เน้นที่การสร้างคนให้รู้จัก เข้าใจ และมีชีวิตที่มีคุณค่าสูงกว่าเพียงแค่เศรษฐกิจหรือการเงิน เป็นการอุดมศึกษาเพื่อรับใช้ทางเศรษฐกิจ โดยพระไพศาล วิสาโล กล่าวว่าเป็นการศึกษาเป็นไปเพื่อรับใช้ทุนนิยมเป็นหลัก โดยเฉพาะถ้าเรามองไปที่มหาวิทยาลัยจะเห็นว่าถูกรอบงำโดยอำนาจทุนมาก คุณตั้งแต่จุดมุ่งหมายของอุดมศึกษาที่เราวางนับตั้งแต่ที่เราพัฒนาการมาในปี พ.ศ.2503-2504 เป็นต้นมา อุดมศึกษาเป็นไปเพื่อผลิตคนเข้าสู่ตลาดแรงงานภาคอุตสาหกรรมภาคบริการมาโดยตลอด (พระไพศาล วิสาโล, 2545: 4)

¹ จาก ไพฑูรย์ สินดารัตน์ และคณะ (2548) รายงานการวิจัยเรื่องกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, หน้า 20-30.

² ศาสตราจารย์ และรองอธิการบดีฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

นอกจากสภาพการณ์ของอุดมศึกษาที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจทุนนิยม ดังกล่าวแล้ว พระไพศาล วิสาโล ยังชี้ให้เห็นเพิ่มเติมอีกว่า ตัวมหาวิทยาลัยเองก็มีลักษณะเป็นทุนนิยมด้วยตนเอง ดังกล่าวเพิ่มเติมว่า “...ตัวมหาวิทยาลัยเองก็เริ่มจะเป็นธุรกิจ เป็นอุตสาหกรรมมากขึ้นอย่างที่เราเริ่มเห็นกัน在这段时间ว่า มหาวิทยาลัยเริ่มแสวงหากำไรมากขึ้นทุกที มีการพยายามสร้างจุดขาย สร้างหลักสูตรพิเศษเพื่อที่จะดึงคนมาซื้อบริการทางการศึกษา มาเป็นบัณฑิต มีการเสนอจุดขาย เช่น ปริญญาโท 2 ปี ไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์หรือมีการเสนอหลักสูตรที่จบกันได้เร็วๆ...” (พระไพศาล วิสาโล, 2545: 4)

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เน้นการสนองตอบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ผู้เรียนหลายคน มองข้าม และไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คุณค่าของอุดมคติ คุณค่าของความเสียสละเท่าที่ควร เราจึงเห็นบัณฑิตที่มุ่งแต่เอาชนะ เอาเปรียบ เห็นแก่ได้อยู่ทั่วไป ดังที่คณาจารย์ในโครงการบัณฑิตอุดมคติของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มองเห็นอิทธิพลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อการพัฒนาบัณฑิตของไทย จนนำไปสู่แนวคิดในการผลิตบัณฑิตในอุดมคติขึ้น ดังที่โครงการได้กล่าวไว้ว่า “...คณาจารย์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ตระหนักถึงปัจจัยรุมล้อมด้านการแข่งขันเสรีเพื่อถึงเป้าหมายด้านเศรษฐกิจและขณะเดียวกันก็ต้องทำนุบำรุงชีวิตจิตใจและคุณภาพชีวิตของคนไทยในสังคมยุคไฮเทคที่ต้องรู้จักกว้างรู้ไกลและเจาะลึกเทคโนโลยี...” (มณีวรรณ กมลพัฒนะ, 2538: 10) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ส. ศิวรักษ์ ที่ว่า “ยิ่งในช่วงหลังมานี้ระบบทุนมีอำนาจเหนือรัฐ การศึกษาก็ต้องเป็นไปเพื่อให้ผู้ที่รับการศึกษาได้รับเงินลงทุน ตลอดจนบรรษัทข้ามชาติยิ่งกว่าอะไรอื่น ดังนักการศึกษาญี่ปุ่นเองก็ปรารถนาว่า เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ 2 นักการศึกษาอเมริกันมาร่วมกับนักการศึกษาญี่ปุ่นปรับระบบการศึกษาให้เป็นไท ซึ่งในที่นี้หมายถึงสาระของ Liberal Education ตามแบบฝรั่ง” (ส. ศิวรักษ์, 2545: 2) ซึ่ง ส. ศิวรักษ์ กล่าวต่อไปว่าญี่ปุ่นไม่สามารถต้านกระแสทุนนิยมได้

เมื่อประมวลสาเหตุหลักที่นำไปสู่ปัญหาของอุดมศึกษาและการผลิตบัณฑิตในแคว้นแล้ว เราจะพบว่าปัญหาใหญ่คือการผลิตบัณฑิตตามรูปแบบและกระบวนการของต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศทางตะวันตกซึ่งเป็นการผลิตบัณฑิตเพื่อรับใช้ระบบทุนนิยม สนองตอบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการมีงานทำ เดินตามเส้นทางของบรรษัทนานาชาติที่ให้บัณฑิตเป็นผู้ตาม สอดคล้องกับระบบบริโภคนิยม ส่งผลให้บัณฑิต ฟุ้งเฟ้อ ใช้ชีวิตอย่างขาดอุดมคติและเป้าหมายที่ชัดเจนพอ

โดยเหตุนี้แนวคิดของการอุดมศึกษาและการผลิตบัณฑิตตามแคว้นจึงต้องเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหาดังกล่าวและแสวงหาทางออกที่เหมาะสมมีคุณค่าสูงสุดในชีวิตยิ่งไปกว่าการจัดการศึกษาเพียงเพื่อรับใช้รัฐบาลและเศรษฐกิจทุนนิยมเท่านั้น ดังที่ ส.ศิวรักษ์ ได้เสนอไว้ว่า

“อุดมศึกษาหรือการศึกษาขั้นสูงสุด คือ เพื่อความเป็นไทจากอวิชชา หรือความมืดบอดที่ครอบงำมนุษย์ เพื่อปลดปล่อยไปจากอวิชชาก็ย่อมเข้าถึงปัญญาหรือปรัชญา คือเข้าใจสภาวะธรรมทั้งหมด อย่างปราศจากการติดยึดใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อเข้าถึงจุดสุดท้ายของชีวิตที่ความเข้าใจอย่างแจ่มชัด ปรัชญาหรือปัญญาย่อมควบคู่กันไปกับ

กรุณาคือความคิดและจิตใจ เดินไปในทางที่จะเอื้ออาหาร ช่วยเหลือเกื้อกูลและรับใช้
ผู้อื่น สัตว์อื่นอย่างหาที่สุดมิได้” (ส.สิวรักษ์, 2545: 17)

ในการทำงานเดียวกัน พระไพศาล วิสาโล ก็เห็นด้วยกับ ส.สิวรักษ์ ที่ว่า “อุดมศึกษาต้องเป็นไปเพื่อ
อุดมคติ แต่อุดมคติในที่นี้ไม่ได้มองเป็นเรื่องไกลตัว ...” อุดมคติ หมายถึงอะไร คติในที่นี้พระไพศาล
วิสาโล อธิบายว่า “เป็นที่ไป” หรือที่บรรลุถึง ซึ่งหมายถึง “ภพภูมิ” หรือ “สถานที่” ก็แล้วแต่ พระไพศาล
วิสาโล จึงให้นิยามของอุดมศึกษาไว้ว่า “อุดมศึกษาที่พึงปรารถนาคือ อุดมศึกษาที่สามารถนำพามนุษย์
และสังคมไปสู่สภาวะที่อุดมหรือภพภูมิที่สูงถึงดั่งงาม อุดมศึกษาต้องสอนชีวิตมนุษย์และสังคมให้เข้าสู่
สภาวะที่ดั่งงามในระดับปัจเจกบุคคลในมิติชีวิตอุดมศึกษาต้องเป็นไปเพื่อชีวิตที่เข้าสู่ภูมิธรรมที่สูงส่งขึ้น
มีภาวะที่ดั่งงามยิ่งขึ้น ซึ่งต้องเป็นไปและเข้าสู่ภาวะที่องงามขึ้นเป็นภพภูมิที่น่าอยู่และเอื้ออาหารต่อความ
เจริญเติบโตทางวิญญาณของมนุษย์” (พระไพศาล วิสาโล, 2545: 5)

ทั้งสองท่านต่างก็เห็นตรงกันว่า เป้าหมายของอุดมศึกษา คือ อุดมคติ คือ ต้องพัฒนาคนให้ถึง
อุดมคติให้ได้และอุดมคติที่ทั้งสองท่านเห็นไปในทางเดียวกันก็คือ พื้นฐานทางศาสนานั้นเองเพราะ
พระพุทธศาสนาก็คือรากเหง้าของคนไทยเองเป็นหลักสำคัญ

ส่วนท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกได้ชี้แนะในส่วนของการสร้างบัณฑิตให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า
การพัฒนาคนนั้นต้องมีลักษณะบูรณาการ คือ รวมคุณลักษณะทั้งสามเข้าด้วยกันเป็นการพัฒนา “คนทั้ง
คน” ว่า การพัฒนาคนทั้งคน ก็คือ การพัฒนาระบบองค์รวมแห่งการดำเนินชีวิตของคนทั้ง 3 ด้าน คือ
พฤติกรรม จิตใจและปัญญาเจริญงอกงามขึ้นอย่างประสานสัมพันธ์สอดคล้องส่งผลเกื้อกูลต่อกันไป
ด้วยดีทั้งระบบ (พระธรรมปิฎก, 2542: 42) สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มบัณฑิตอุดมคติ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการเน้นคุณธรรมจริยธรรมของบัณฑิตได้กำหนดให้มีการบูรณาการ
รวมศาสตร์ทั้ง 3 ศาสตร์ใหญ่ คือ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติและสังคมศาสตร์เพื่อให้เห็น
ความจริงของชีวิตและธรรมชาติ นอกจากนั้นก็ให้บูรณาการคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่ศีลธรรม การรู้จัก
ตนเอง การเสียสละเพื่อส่วนรวม ใฝ่รู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เห็นการณ์ไกล รอบคอบ ไม่ประมาท
ไตร่ตรองเหตุผลและรับผิดชอบ แต่จุดเน้นของบัณฑิตอุดมคติก็น่าจะอยู่ที่คุณธรรมจริยธรรม ความ
รับผิดชอบต่อสังคมเป็นหลักสำคัญ

โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะบัณฑิตในกลุ่มนี้ได้เน้นที่คุณค่า รากเหง้าและวัฒนธรรม
ของไทย ซึ่งมีศาสนาเป็นพื้นฐานที่สำคัญ รวมถึงคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมของความเป็นมนุษย์ที่
สมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นความเสียสละ การเห็นแก่ส่วนรวม ความรับผิดชอบต่อสังคม ฯลฯ จึงเป็น คุณธรรมที่สำคัญ

2. กลุ่มปัญหานิยม

คุณลักษณะของบัณฑิตในกลุ่มปัญหานิยมนี้เน้นคุณลักษณะของบัณฑิตในเชิงของความสามารถทางปัญญาและการนำปัญญาไปใช้ได้อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเป็นสำคัญ การอุดมศึกษาในแนวนี้ต้องมุ่งส่งเสริมปัญญาของผู้เรียนให้ได้และได้อย่างสมบูรณ์พอ

แนวคิดของกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นปัญหาของการอุดมศึกษาไทยที่สำคัญ คือ กระบวนการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยไทยไม่ได้สร้างปัญญาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากการเรียนการสอนยังมีลักษณะป้อน โดยการบรรยายของครูผู้สอน ทำให้ผู้เรียนต้องจด ท่อง จำตามที่อาจารย์บอกเป็นหลัก การพัฒนาปัญญาจึงไม่เกิดขึ้น บัณฑิตจึงมีลักษณะ รู้มาก มากกว่า รู้คิด

นอกจากกระบวนการในการเรียนการสอนจะไม่สร้างปัญญาแล้ว เนื้อหาสาระที่สอนก็ไม่นำไปสู่ความรู้ที่แท้จริง ทำให้มีปัญหาไม่พอ ดังที่ ประเวศ วะสี ได้ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยมีปัญหาอย่างมากและอย่างลึก ทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคมจนกลายเป็นวิกฤติแต่มหาวิทยาลัยไม่มีคำตอบพอ “...เราไม่มีคำตอบสำหรับวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อมหรือวิกฤติทางสังคมหรือวิกฤติทางศีลธรรมหรือวิกฤติทางจิตวิญญาณแต่อย่างใดเลยเพราะเรามีปัญญาไม่พอ มหาวิทยาลัยก็มีปัญญาไม่พอและไม่สามารถสร้างปัญญาให้พอที่จะทำให้สังคมเผชิญกับวิกฤตการณ์ได้” (ประเวศ วะสี, 2537: 3)

คำวิพากษ์วิจารณ์ที่ว่าบัณฑิตไม่รู้จักคิด ไม่รู้จักสร้างปัญญานี้ ได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง อมเรศ ศิลาอ่อน อดีตกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ก็ได้วิจารณ์ไว้ในลักษณะเดียวกันว่า “การศึกษาไทยมีจุดเด่นคือ ไม่สอนให้คิด แต่สอนให้ท่องจำ ถือว่าความรู้สำคัญที่สุด ฉะนั้นเด็กยิ่งรู้มากยิ่งดี (อมเรศ ศิลาอ่อน, 2547: 12) นอกจากนี้พูดถึงสภาพงานของการศึกษาไทยว่าไม่ได้สอนให้เด็กคิดแล้ว ยังเน้นเฉพาะระดับอุดมศึกษาอีกว่า “การอุดมศึกษาไทยสอนให้คนรู้แต่ไม่ได้สอนให้คนคิด จึงเป็นเรื่องที่จะต้องทบทวนว่าจะทำอย่างไรให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น” (อมเรศ ศิลาอ่อน, 2538)

เหตุที่มีปัญญาไม่พอนั้น หลักใหญ่อยู่ที่การศึกษาและการอุดมศึกษาไม่ได้ศึกษาความจริงในสังคม เราศึกษาวิชานอกสังคม ประเวศ วะสี ได้ตั้งคำถามไว้อีกว่า “ที่นี้ถามว่า การศึกษาโดยเฉพาะอุดมศึกษาเป็นสมองของสังคมหรือเปล่า คำตอบ ก็คือไม่เป็นเพราะมันอยู่นอกบริบทสังคม ไม่ได้รับรู้ความจริงเพราะฉะนั้นต้องเอาสังคมเป็นตัวตั้ง รับรู้แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้ดีขึ้น” (ประเวศ วะสี, 2545: 3) ประเด็นของความไม่สอดคล้องและอยู่นอกบริบทของสังคมนี้นับตรงกับการวิเคราะห์ของ จรัส สุวรรณเวลา (2541: 5) ที่ชี้ว่า วิกฤติอุดมศึกษาไทยประการหนึ่งคือ ความตรงเป่าตรงปัญหา (Pertinent) ที่ชี้ว่า ผลผลิตของอุดมศึกษา “...ต้องตรงตามที่สังคมต้องใช้ ทั้งนี้ต้องปรับการอุดมศึกษาไม่ใช่เป็นไปเพื่ออุดมศึกษาเอง แต่เพื่อสังคมโดยดำเนินการตามความจำเป็นของสังคม”

สภาพการณ์ดังกล่าวได้มีข้อเสนอในแนวทางของการผลิตบัณฑิตเพื่อส่งเสริมให้นิสิตมีปัญญาอย่างสมบูรณ์เต็มที่หลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะการเรียนการสอนจะต้องเน้นให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ แสวงหาและแสดงเหตุผลของตนเองออกมาดังที่ จรัส สุวรรณเวลา ได้เสนอไว้ “การศึกษาต้อง

ไม่เป็นการให้กับการรับ ต้องเน้นการวิเคราะห์ มีการอภิปรายซักถามและตอบด้วยเหตุผล แยกแยะตรรก
จริงจากตรรกหลง จึงจำเป็นต้องเป็นการเรียนรู้กลุ่มเล็กที่ผู้สอนและผู้เรียนต่างช่วยกันในการหาความ
จริงของธรรมชาติ ทำนองเดียวกับที่โซเครตีสใช้เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ครุมีหน้าที่กำกับชี้แนะ แนวการ
ถกเถียง และวิพากษ์วิจารณ์ แทนที่จะเป็นผู้มีความรู้และถ่ายทอดความรู้ทางเดียว” (จรัส สุวรรณเวลา,
2538: 38)

ในลักษณะเดียวกัน ประเวศ วะสี ได้อธิบายคุณลักษณะของสมองที่ทำหน้าที่ในทางปัญญา อยู่
4 ประการใหญ่ ดังนี้

ข้อแรก ต้องสามารถรับรู้ความจริง ถ้ารับรู้ความไม่จริง เราก็จะไม่มีปัญหา เราก็จะไม่เข้าใจ
เรื่องราวอันนั้น เพราะเรารับความหลงมารับเอาความไม่จริงมา ก็จะไม่มีปัญหา

ในข้อนี้เน้นหนักที่การเรียนรู้ความจริง เรียนรู้สังคม เรียนสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม

ข้อที่สอง การรับรู้เข้ามาเฉยๆ ไม่พอ เพราะเรื่องราวมันซับซ้อน มันลึกซึ้งกว่านั้น เพราะฉะนั้น
ต้องสามารถเอาความจริงมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นปัญหาที่สูงขึ้นกว่าเท่าที่ปรากฏรับรู้

ในข้อนี้เน้นหนักที่การวิเคราะห์วิจารณ์ เมื่อเรียนรู้สิ่งหนึ่งแล้ว

ข้อที่สาม เอาปัญหาไปใช้เช่นจะต้องเอาไปใช้อย่างไร เอาไปเชื่อมโยงอย่างไร ต้องไปดัดแปลง
อย่างไร ต้องไปสังเคราะห์ใหม่อย่างไร ให้เหมาะกับการใช้

ข้อนี้เน้นที่การนำไปใช้ ซึ่งจะทำให้การศึกษาเกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ข้อที่สี่ เมื่อนำไปใช้แล้ว ต้องประเมินด้วยว่าได้ผลหรือไม่ได้ผลมากน้อยแค่ไหน เพราะอะไร
แล้วเอาตัวที่ประเมินกลับมาใช้อีกเพราะมันจะทำให้เป็นการเกิดปัญหาที่สูงขึ้นไปอีก

ข้อนี้เน้นที่การประเมินตรวจสอบสิ่งที่เรียนรู้ได้ วิเคราะห์ได้ ประยุกต์แล้วนำมาประเมิน
ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง (ประเวศ วะสี, 2545)

โดยเหตุนี้การสร้างบัณฑิตในกลุ่มปัญญานิยมจึงประกอบไปด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่
เป็นกระบวนการทางปัญญาคือเรียนรู้วิชาการ สารที่กว้างขวางเป็นจริง ตรงต่อสภาพของสังคมเองและ
มีความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างสรรค์เป็นสิ่งใหม่ได้ ในขณะเดียวกันก็รู้จัก
ประเมิน รู้จักประยุกต์ใช้ นำไปสู่การสร้างความรู้และวิชาการใหม่ต่อไป

3. กลุ่มชุมชนนิยม

คุณลักษณะของบัณฑิตในกลุ่มชุมชนนิยมนี้เน้นบัณฑิตที่รู้และเข้าใจชุมชนและสังคมที่ตนเองอยู่ เข้าใจเหตุผลที่มา สภาพการณ์และปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกในทางสังคมและมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม สามารถเชื่อมโยงเรื่องที่เรียนกับปัญหาของสังคมได้อย่างดี พร้อมทั้งมีวิธีที่จะแก้ปัญหของสังคมได้ รวมถึงการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องอยู่ที่สถาบันการศึกษาอย่างเดียว แต่อยู่ที่ชุมชนอีกด้วย

แนวความคิดหลักของกลุ่มนี้อาจพิจารณาได้จากแนวคิดของ เสน่ห์ จามริก (2545 : 2) ที่มองเรื่องความเข้าใจของอุดมศึกษาในวงที่กว้างและมองอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับสังคม “...เรื่องของการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุดมศึกษานั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะเรียกว่า “อนุระบบ” ของสังคมใหญ่ก็ได้” ซึ่งจะต้องเชื่อมโยงให้เห็นว่าอุดมศึกษาไม่ได้โดดเดี่ยวอยู่โดยตัวของมันเอง แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมอย่างแยกแยะกันไม่ออก ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงต้องให้ผู้เรียนรู้จักตัวเอง รู้จักอัตลักษณ์ของตนเองด้วย

จากแนวคิดดังกล่าว นำไปสู่ปัญหาการวิเคราะห์การศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสังคม ดังที่ เสน่ห์ จามริก ได้เน้นไว้ว่า

“...และในประการสำคัญไม่ใช่เป็นการเรียนรู้หรือการศึกษาวิจัยที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการของสังคมไทย แต่คอยสนองปัญหาและความต้องการของโลกภายนอก เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าทุกๆ ครั้งที่เกิดเหตุการณ์ขัดแย้งอะไรต่างๆ เวลาที่ประเทศไทยต้องประสบกับความพ่ายแพ้ทางเศรษฐกิจ เราจะได้ยินนักวิชาการหรือชนชั้นนำทั้งในทางการเมืองและทางราชการประจำจะพูดบ่อยๆ ว่า เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงกระแสโลกได้ อันนี้คือวัฒนธรรมของการงานต่อกระแสของโลกภายนอกและเป็นความจําานโดยสมัครใจด้วย” (เสน่ห์ จามริก, 2545 : 6)

ในแนวทางของปัญหาดังกล่าว เสน่ห์ จามริก จึงได้เสนอต่อไปว่า “จะเห็นได้ว่าเราต้องการประวัติศาสตร์ใหม่ ต้องการเศรษฐศาสตร์ใหม่ ที่เป็นของชุมชน ต้องเผด็จการทิ้งเพราะว่าตำราทั้งหลายล้วนแต่หนีโอ-คลาสสิก ทั้งนี้ไม่สามารถให้คำตอบอะไรได้เลย นอกจากไม่ให้คำตอบแล้ว ยังทำให้เราหลงทิศหลงทางมาโดยตลอดด้วย ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการทบทวน สำนึกใน โลกชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นชุมชนฐานทรัพยากรเขตร้อน” (เสน่ห์ จามริก, 2545 : 8)

แนวคิดในทางสังคมชุมชนที่จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ดีที่สุดนอกจากในโรงเรียนนั้น สะท้อนให้เห็นชัดเจนในแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ ที่ได้พัฒนาแนวคิดของมหาวิทยาลัยชาวบ้านขึ้น โดยชี้ให้เห็นแนวคิดของมหาวิทยาลัยชาวบ้านว่า “...ความแตกต่างของมหาวิทยาลัยชาวบ้านจากมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาทั่วไปคือ ชาวบ้านเรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากชีวิตจริง ปัญหาจริง ความต้องการจริง และเรียนรู้ในบริบทของสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนเอง เรียนรู้จากการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้สากล” (เสรี พงศ์พิศ, 2547 : 2) การเรียนรู้สภาพจริงของชุมชนนี้จำเป็นที่อาจารย์มหาวิทยาลัยจะต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่คือ “อาจารย์

มหาวิทยาลัย นักวิจัย จะต้องปรับกระบวนทัศน์ใหม่ ปรับวิธีคิด วิธีปฏิบัติของตนเองให้ได้เพราะวิธีคิด วิธีปฏิบัติ 1 ด้าน ไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมปัจจุบันได้ และไม่สามารถส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งได้ จะต้องปรับความเข้าใจเสียใหม่ว่าโลกไม่ใช่ศูนย์กลางของจักรวาล แต่เป็นดวงอาทิตย์จะต้องหันหน้าไปหาชุมชน และเรียนรู้เข้าใจชุมชนตามศักยภาพที่เขามี (เสรี พงศ์พิศ, 2547 : 12)

นอกจาก เสน่ห์ จามริก และ เสรี พงศ์พิศ ที่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของชุมชนที่มีต่ออุดมศึกษาไทยแล้ว นิธิ เอียวศรีวงศ์ ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของชุมชนต่อการศึกษาเช่นกันว่า “บัณฑิตจะต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้เพื่อเป็นคำตอบให้กับสังคมตามระดับของสังคมได้อย่างเหมาะสม บัณฑิตจะต้องมีความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองมีส่วนร่วมทางการเมือง กลไกและมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ของประชาชนที่เป็นเรื่องสาธารณะ”

นอกจากนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ ยังชี้ให้เห็นเป็นประเด็นของชุมชนเพิ่มเติมต่อไปอีกว่า การศึกษาไม่ควรจะอยู่แต่เพียง “สถาบันการศึกษา” คือ โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยที่เป็นอยู่ในปกติเท่านั้น แต่การศึกษาควรเกิดขึ้นในชุมชน ในสังคม ในสิ่งแวดล้อมต่างๆ เป็นหลักสำคัญ โดยจะมีหน่วยของการเรียนรู้เกิดขึ้นทั่วไป เพื่อให้การศึกษาเกิดขึ้นในชุมชน เป็นของชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชนเป็นหลักดังข้อเสนอที่ว่า

“...การศึกษาต้องไม่ฝากไว้กับ “สถาบันการศึกษา” อีกต่อไป แต่ต้องกระจายการศึกษาออกไปให้กว้างขวาง แฝงอยู่ในสถาบันทางสังคมทุกชนิดนับตั้งแต่ครอบครัวเป็นต้นไป ในการนี้จะต้องเติมศักยภาพสถาบันทางสังคมต่างๆ ให้มีความสามารถในการทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ หน่วยการเรียนรู้จะกระจายอยู่ทั่วไป หน่วยเหล่านี้อาจเป็นห้องสมุด สถานที่สำหรับการสื่อสาร สถานที่สำหรับเข้าถึงฐานข้อมูล สถาบันทางวิชาการ ฯลฯ บางหน่วยก็อาจดำเนินงานได้โดยอาศัยผลกำไรทางธุรกิจ บางหน่วยก็อยู่ได้ด้วยกำหนัดของรัฐ ของบริษัท หรือองค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2540 : 69)

ในแนวคิดนี้มุ่งเน้นให้บัณฑิตรู้จักและเข้าใจชุมชน สังคมของตนเอง การเรียนรู้จึงต้องเน้นการเรียนรู้ในชุมชน หรือเรียนรู้จากชุมชนเป็นหลัก กระบวนการสร้างองค์ความรู้ก็ต้องสร้างขึ้นมาจากฐานของชุมชนเอง ตลอดจนแหล่งการเรียนรู้เองก็ต้องเกิดขึ้นในชุมชนเอง ตลอดจนแหล่งการเรียนรู้เองก็ต้องเกิดขึ้นในชุมชนเอง ไม่ใช่เพียงแค่สถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยอย่างเดียว บทบาทของบัณฑิตก็ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนด้วยพร้อมกันไป

4. กลุ่มปฏิบัตินิยม

คุณลักษณะของบัณฑิตในกลุ่มปฏิบัตินิยมนี้เน้นคุณสมบัติที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของงาน พร้อมทั้งจะทำงานได้ในสภาพของการเปลี่ยนแปลง โดยมีความรู้พื้นฐานที่ครบถ้วนรอบด้าน เพียงพอ และนำไปประยุกต์ใช้งานได้จริง

แนวคิดพื้นฐานและความต้องการบัณฑิตในลักษณะนี้เกิดจากกลุ่มผู้ต้องการใช้บัณฑิตเป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่มของนักธุรกิจและอุตสาหกรรมที่คาดหวังว่าบัณฑิตเมื่อจบออกไปแล้วจะสามารถทำงานได้และถ้าทำได้ทันทีที่ยังมีคุณค่ายิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังต้องปรับตัวเป็น เตรียมตัวตามความต้องการใหม่ๆ ในภาวะของงานที่ต้องการความรู้ใหม่ๆ และมีการแข่งขันสูง ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ได้ชี้ให้เห็นการเรียนรู้ในแนวใหม่ว่า “ขณะนี้การตลาดกลายเป็นตัวนำมากกว่าที่ผ่านมา การแข่งขันจึงสูงขึ้นและความรู้ก็ล้ำสมัยอย่างรวดเร็ว เมื่อการตลาดมีผู้ตัดสินใจรับบริการ คือ ลูกค้า ผู้ที่จะแข่งขันได้ดี จึงเป็นผู้ที่ให้บริการที่ดี ที่ตรงต่อเวลาและเป็นที่พอใจของลูกค้า ดังนั้นในสภาวะของการแข่งขันจึงต้องมีการเพิ่มคุณภาพของสินค้าและบริการ ไม่ใช่เรื่องของทุน แต่เป็นความรู้ในรสนิยมของลูกค้า” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2547)

ความเปลี่ยนแปลงและแข่งขันในวงการธุรกิจดังกล่าวทำให้การดำเนินงานของธุรกิจเองต้องใช้คนและความรู้ที่ทันสมัยขึ้น เข้มข้น เข้มแข็งและมีคุณภาพขึ้น แนวทางของสถาบันอุดมศึกษาไทย เฉพาะมหาวิทยาลัยเองจึงต้องเน้นการผลิตคนสนองต่อธุรกิจมากขึ้น ดังที่ โอพาร์ ไชยประวัติ ประธานสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้สะท้อนประเด็นนี้ไว้ชัดเจนว่า “คุณภาพการศึกษาของประเทศทุกระดับมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งต้องการผู้จบการศึกษาที่มีคุณภาพเข้าไปทำงานทั้งในหน่วยงานรัฐ เอกชน และองค์กรธุรกิจและยิ่งภาคเศรษฐกิจมีการเติบโตเท่าใด ยังต้องการคนที่มีคุณภาพเท่านั้น การปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาของชาติจึงเป็นสิ่งจำเป็น” (โอพาร์ ไชยประวัติ, 2547)

คุณสมบัติของบัณฑิตในแนวปฏิบัติใหม่นี้เห็นชัดเจนว่าจะต้องเน้นการไปทำงานได้เป็นหลักสำคัญรวมถึงการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและของงานด้วย ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเองก็มักจะเน้นในแนวนี้กันเป็นส่วนมากเพราะจะทำให้บัณฑิตของตนเองไปหางานได้ไปเผชิญกับโลกยุคใหม่ได้ ดังที่ นางเยาว์ ชัยเสรี อธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า คุณสมบัติเพิ่มเติมที่บัณฑิตควรมีนั้นควรประกอบไปด้วย ความรู้ทางด้าน Computer การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาคุณธรรม และภาษาต่างประเทศ (นางเยาว์ ชัยเสรี, 2530: 96) ขณะเดียวกันแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจาก ผาสุก กุลละวณิชย์ (2530: 109) อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ว่า “ต้องเน้นเรื่องเกี่ยวกับต่างประเทศ เรื่องของความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิภาคแถบนี้ เรื่องของประเทศในกลุ่มอาเซียน เรื่องของประเทศเพื่อนบ้านต่างๆ อย่างน้อยถ้าหากจะเรียนวิศวกรรมศาสตร์ เราก็อาจจะต้องมีตัวอย่างวิศวกรไทยที่ไปสร้างโรงงานในประเทศพม่า... เน้นให้นักศึกษาและบัณฑิตของเรามีความคิดที่จะออกไปสู่โลกกว้าง”

ในกรณีเดียวกันนี้ ประกอบ คูปรัดน์ ได้เสนอ “คุณลักษณะของคนทำงานยุคใหม่” ไว้หลายประการด้วยกัน โดยจะเน้นหนักไปที่คุณลักษณะที่หน่วยงานหรือผู้จ้างเองก็พอใจด้วย คุณลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย (ประกอบ คูปรัดน์, 2546)

1. ความสามารถในการประกอบอาชีพ
2. ความรอบรู้ทันโลก ทันเหตุการณ์
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา
4. ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ สามารถทำในสิ่งใหม่ได้
5. ความสามารถในการสื่อสารยุคใหม่
6. ความเป็นพลเมืองดีของสังคม
7. สนใจ ขวนขวาย หาความรู้
8. มีความเป็นผู้นำ

ควบคู่กับคุณลักษณะดังกล่าว ประกอบ คุปรัตน์ ยังเสนอแนวทางการพัฒนาบัณฑิตในลักษณะนี้ ควบคู่กันไปด้วย โดยเน้นที่การฝึกงาน การทำงานตามวิชาชีพ การทำโครงการ การทำงานเป็นทีม และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

การฝึกปฏิบัติหรือการเรียนรู้ด้วยการทำงานในสภาพการณ์จริงนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ โอพาร์ ไชยประวัติ ที่เห็นว่า ในระดับอุดมศึกษาที่จะผลิตบัณฑิตควรจัดการเรียนการสอนให้มีบริบทที่คล้ายคลึงกับการทำงานจริงให้ได้เรียนรู้และฝึกฝนจริงตั้งแต่ขณะที่ยังศึกษาอยู่ การศึกษาควรอยู่ในสภาพจำลองของธุรกิจ...ทำให้ผู้เรียนสามารถจบไปแล้วปฏิบัติตนได้จริง (โอพาร์ ไชยประวัติ, 2547)

แนวคิดของการผลิตบัณฑิตในลักษณะนี้จึงเน้นที่ความสามารถในการ ไปปฏิบัติได้ ทำงานได้ในวิชาชีพที่ตนเองเรียนมาและสามารถเรียนรู้ ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของงานและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจึงเป็นหลักสำคัญ

5. กลุ่มเทคโนโลยีนิยม

คุณลักษณะของบัณฑิตในแนวคิดกลุ่มนี้เน้นที่ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ของการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้า การทำงานและการพัฒนางานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปในขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาและสร้างนวัตกรรมจากเทคโนโลยีประเภทต่างๆ ได้

พื้นฐานแนวคิดของกลุ่มเทคโนโลยีนิยมเกิดจากการเติบโตของเทคโนโลยีในด้านต่างๆ ที่เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทั้งเทคโนโลยีด้านการพิมพ์ เทคโนโลยีด้านการสื่อสาร จนถึงเทคโนโลยีทางด้านข่าวสาร โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ที่ทำให้เกิดนวัตกรรมต่างๆ ขึ้นอย่างมาก

การเติบโตของเทคโนโลยีดังกล่าว ทำให้เกิดแนวความคิดที่จะนำเทคโนโลยีต่างๆ ไปใช้ในการศึกษาทั้งในด้านของการเรียนการสอนและการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ของประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาและเพื่อประโยชน์ของโอกาสและความเท่าเทียมของการศึกษา ดังที่ วิจิตร ศรีสอาน ได้กล่าวถึงการใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีการศึกษาไว้ว่า

“ผมก็เห็นว่าเป็นโอกาสดีที่เราจะคิดถึงเทคโนโลยีเหล่านี้ ซึ่งมีอยู่ทุกท้องถิ่นในขณะนี้ นำเข้ามาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาให้เต็มที่มากขึ้นหรือแม้แต่เทพเสียงก็ต้อง

เสียใจที่จะพูดว่าคนในวงการศึกษาก็ยังไม่ได้ใช้เต็มที่เท่าไร ขณะนี้แม้แต่จำอวดยังอัดเทปขายได้หรือเทปของพระพยอม ผมชอบฟังมากตอนดึกเพราะแก้่วงได้ดี แต่มีใหม่เทปของนักการศึกษาที่เป็นเทปเสียงวางในแผงในท้องตลาดไม่มี แล้วจะโทษว่าไม่มีคนซื้อก็ไม่ได้เพราะยังไม่มีใครคิดจะทำ” (วิจิตร ศรีสอาน, 2529 : 20)

จากการเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของเทคโนโลยีดังกล่าว วิจิตร ศรีสอาน จึงได้พัฒนาเทคโนโลยีในลักษณะที่เป็น “สื่อประสม” ขึ้นโดยใช้สถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุและสื่อสิ่งพิมพ์ พัฒนาเป็น “ระบบอุดมศึกษาทางไกล” โดย “เราก็เลยประกาศออกไปว่าเราจะสื่อประสม...ระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์ ระหว่างเทปเสียง ระหว่างรายการวิทยุ ระหว่างรายการโทรทัศน์และอาจจะมีการสอนเสริมประกอบด้วย โดยให้มีโอกาสพบปะกับครูบาอาจารย์บ้างตามศูนย์บริการต่างๆ เท่าที่จำเป็น” “...อีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่ผมเองเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญก็คือ เราเห็นจะต้องพิจารณาถึงเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา...” (วิจิตร ศรีสอาน, 2529 : 19, 20) ซึ่งในปัจจุบันนี้การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาโดยเฉพาะในเรื่องของการศึกษาผ่าน Internet หรือ เรื่อง E-learning ได้กลายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง

ในการใช้เทคโนโลยีที่ผสมผสานสื่อการสอนหลายๆ อย่างเข้าด้วยกัน (ของมหาวิทยาลัยเปิด) ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2519 : 24) ได้เสนอไว้ว่า ในการรวมสื่อการสอนหลายๆ อย่าง มาช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนดีขึ้นในวิชาหนึ่งๆ นักศึกษาจะได้รับสื่อการสอนผสมผสานกันดังนี้ บทเรียนทางไปรษณีย์ รายการโทรทัศน์และวิทยุ อาจารย์สอนกลุ่มย่อยและอาจารย์ที่ปรึกษา การบ้าน เทปบันทึกเสียง วัสดุฟิล์ม อุปกรณ์ทดลองที่บ้าน วัสดุคอมพิวเตอร์ กำหนดการเข้าพบอาจารย์ และการเรียนภาคฤดูร้อน ประมาณ 2-4 สัปดาห์

การใช้คอมพิวเตอร์โดยเฉพาะ Internet เพื่อประโยชน์ของการศึกษาหรือการเรียนรู้ใน ปัจจุบัน โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาถือเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งไปแล้ว ทั้งในฐานะเพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเรียนการสอนในระบบปกติและการเรียนการสอนที่ใช้ระบบของเทคโนโลยีโดยตรง โดยการเรียนรู้ผ่าน Online ไม่ต้องมีชั้นเรียน โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยปกติ ความสำคัญของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและการนำมาใช้ในการเรียนการสอนนั้นจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของ ศรีสกดิ์ จามรมาน (2544 : 88) ว่า “คงหนี IT กันไม่พ้น ดันเข้าขึ้นมาทำอะไร อ่านหนังสือพิมพ์มาจากไหน ใช้คอมพิวเตอร์ทั้งนั้น ไปซื้อของใช้คอมพิวเตอร์ทั้งนั้นหนีไม่พ้น ต้องทำอย่างไรให้เราเอา IT มาใช้ให้เป็นประโยชน์” และอีกตอนหนึ่งว่า “อินเทอร์เน็ตมีบทบาทมาก ตอนนี้ทุกโรงเรียนต้องใช้อินเทอร์เน็ตสอน ถ้าไม่ใช้ก็เขยมาก ท่ออเมริกา ลึนปี 2000 ทุกโรงเรียนมีอินเทอร์เน็ตหมด อังกฤษลึนปี 2001 ทุกโรงเรียนมีอินเทอร์เน็ตหมด แต่ประเทศไทยยังมีไม่มากนักนั้น”

นอกจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนหรือการบริหารจัดการแล้วในปัจจุบันได้มีโครงการที่จะเปิดสอนระดับปริญญาตรี โท เอก ผ่านระบบของเทคโนโลยีที่เรียกว่าเป็นการเรียนการสอนโดยวิธีการของ online โดยตลอดทั้งหลักสูตร นับได้ว่าเป็นก้าวสำคัญของแนวคิดการศึกษาในกลุ่มเทคโนโลยีนิยม

โดยเหตุนี้คุณสมบัติของผู้เรียนในแนวทางนี้จึงต้องมีความรู้และทักษะทางคอมพิวเตอร์อย่างเพียงพอ สามารถใช้คอมพิวเตอร์ได้อย่างดี อยากรู้อยากเห็น มีความสนใจที่เรียนรู้อยู่เสมอ นอกจากนั้นยังต้องมีความคิดกว้างไกล อยากรู้อะไรอยู่เสมอ และต้องมีความอดทนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ต้องเล่นคอมพิวเตอร์วันละ 1 ชม. ต้องรู้ลึกเป็นกันเองกับคอมพิวเตอร์ เป็นเพื่อนกับคอมพิวเตอร์ จับคอมพิวเตอร์เปิดคอมพิวเตอร์ได้อย่างสบาย (ศรีศักดิ์ จามรมาน, 2544 : 88)

ควบคู่ไปกับการใช้คอมพิวเตอร์และอยากรู้อะไรอยู่เสมอแล้ว บัณฑิตในแนวคิดของกลุ่มนี้ควรจะต้องมีความสามารถในการคัด การเลือก การวินิจฉัยว่าอะไรดี อะไรเหมาะสม อะไรเป็นประโยชน์ เพราะในอินเทอร์เน็ตนั้นมีสิ่งต่างๆ มากมายทั้งที่ดีและไม่ดีควบคู่กันไป ความสามารถในการคัด การคิด การเลือกจึงเป็นสิ่งสำคัญ